

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бабушкин А.П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка. – Online: http://209.85.129.132/search?q=cache:SViZUOyjr-kJ:konunb.nl.ru/queries_catalog.php%3Frid%3D399+%D0%91%D0%B0%D0%B1D0%B0&hl=ru&ct=ch&cd=4&gl=ua
2. Залевская А.А. Введение в психолінгвістику. – М.: Изд-во Российского государственного гуманитарного университета, 1999. – 355 с.
3. Левицкий В.В. Семасиология. – Винница: Нова Книга, 2006. – 512 с.
4. Мартинек С.В. В пространстве современных парадигм языка: амбивалентность концепта «ЛЮБВИ» (по результатам ассоциативных экспериментов). – Online: http://www.nbuv.gov.ua/Articles/KultNar/knp49_1/knp49_1_33-36.pdf
5. Марчук У. Ассоциативный эксперимент как метод дослідження лінгвокультурних концептів (до питання про підготовку асоціативного експерименту) // Наукові записки. – Випуск 75 (4). – Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 5 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2008. – С. 242-246.
6. Попова З.Д., Стернин И.А. Когнитивная лингвистика. – М.: АСТ: Восток-Запад, 2007. – 314 с.
7. Сегал Н.А. Ассоциативный эксперимент как метод исследования культурных концептов // Культура народов Причерноморья. – № 69. – 2005. – С. 136-138.
8. Сулимов В.А. Когнитивное описание языка и его культурологическая интерпретация: когнитивные трансформации // Филологические науки. – № 1. – 2006. – С. 40-47.
9. Уфимцева Н.В. Языковое сознание и образ мира славян // Языковое сознание и образ мира. – М.: Ин-т языкознания РАН, 2000. – С. 207-219.
10. Фрумкина Р.М. Психолінгвістика: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений.–М.: Академия, 2003.–320 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Віра Калініченко – аспірант кафедри перекладу і загального мовознавства Кіровоградського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: лінгвокультурологія, лінгвокогнітологія та етнолінгвістика.

МІФОЛОГІЧНІ ВИТОКИ МОВЧАННЯ

Олексій КОБЯКОВ (Суми, Україна)

У статті розглядається феномен комунікативного мовчання, його міфологічні витoki, а також перспективні вектори дослідження.

The article in question deals with the phenomenon of communicative silence, its mythological sources and perspective vistas into that.

Об'єкт дослідження – феномен комунікативного мовчання, предмет – його міфологічні витoki.

Концепт мовчання є вельми значущим та актуальним, що об'єктивується широкою парадигмою міждисциплінарних досліджень його поліаспектності, полімодальності та поліфункціональності [1; 2]. Зазначений концепт є об'єктом різних шкіл та студій, на якому фокусують увагу філософи, психологи, літературознавці, лінгвісти та інші – представники гетерогенних напрямків і традицій. Мовчання є універсальним явищем, про що свідчать ключові слова малих жанрів: прислів'я (а), висловлювання (б), загадки (в), фразеологічні словосполучення (г). Наприклад:

а) англ. *Beware of a silent dog and still waters.* – рос. *Остерегайся молчащей собаки и тихой воды* [3: 87]. *He cannot speak well that cannot hold his tongue* – рос. *Кто не может держать язык за зубами, тот хорошо говорит не может* [3: 144]. *The silence often of pure innocence persuades when speaking fails* – рос. *Невинность и молчанье порой сильней красивых слов* [3: 364-365];

б) рос. *Пока я храню молчанье, я не даю согласие* (Штейнхаус); *Молчанье – невыносимая реплика* (Гилберт Честертон); *Не та собака кусает, что лает, а та, что молчит да хвостом виляет; И лишь молчанье понятно говорит* (В. Жуковский); *Мысль изреченная есть ложь* (Ф.Тютчев); *О чем не возможно говорить о том, следует молчать* (Л. Витгенштейн);

Как тот актер который оробев, Теряет нить давно знакомой роли, Как тот безумец, впадая в гнев,

В избытке сил теряет силу воли,

Так я молчу не зная, что сказав,

Не оттого, что сердце охладело,

Нет, на мои уста кладет печать

Моя любовь, которой нет предела (В. Шекспир)

в) укр. *Не видно її, не чутно її, але коли за неї заговоримо, то вона зникає;*

г) англ. *Watchful silence haughty silence, embarrassing silence, sick silence, alive silence, solemn silence, crying silence, voices of silence*; укр. *Дзвінка тиша, панувала тиша, мир і тиша*; рос. *А мне от пустой тишины, той между молчанием и речью; В церковной тишине* (М. Цветаева); *Мякши тишины, розовая тишь* (С. Есенин).

Мовчання - це універсальне невербальне явище, яке корелює та інтегрує з вербальними чинниками, комплементує їх та ситуативно детермінується. Феномен мовчання є поліаспектним, полімодальним та поліфункціональним. На онтологічну суть мовчання, його витоки, типи семантизації та його ословлення фокусується увага учених з давніх давен. Л. Шварц у статті "Exploring Silence" нагадує, що ключовими у дослідженні концепту мовчання є питання функціонування та осмислення тиші [13: 184]. Тлумачення цього феномену не із легких, воно, як пісок, слизьке невлівиме та загадкове. Відгадка, розуміння мовчазного ефекту криється у ситуації (близькій та віддаленій). Авторка статті виокремлює два полюси мовчання, а саме: семантичне наповнення феномена (1) та шляхи його тлумачення (2). Параметри мовчання позначаються дослідниками по-різному: у вигляді схем, діаграм та поля. Так, статус комунікативного мовчання подається Т.О. Анохіною у вигляді матриці [1: 7].



Л. Шварц [13: 184] представляє конструювання мовчання у діаграмі:

Silence Puresilence	Impure silence
Empty silence	Full silence
Reflective silence	

Мовчання – це мовленнєве, дискурсивне явище. Метазнак *silence* є об'ємним, гетерогенним за призначенням і потребує особливих інтерпретаційних зусиль. Загадковість, енігматичність мовчання має свої витоки у міфології. Л. Шварц виокремлює такі типи мовчання: *пусте (empty)* та *наповнене (full)*. *Impure silence, empty silence, full silence* – терміни Л. Шварц [13]. За твердженням авторки, мовчання семантизується, має відповідне значення, декодується та є відкритим для тлумачення. Умовно мовчання ділиться на два типи. Перший тип мовчання (*pure silence*) маніфестує цілковиту тишу, яка позбавлена зовнішніх шумів, вона не підвладна людині [10]: буття всякої людини пов'язане з шумом. Пор. свист легенів під час дихання чи биття серця. Дослідники зосереджуються на відносному та абсолютному мовчанні (другий тип мовчання). В архітектониці відносного мовчання виокремлюються полярні, активний та пасивний стани [13].

Мовчання позначено різновекторністю – енігматичністю, діалогічністю та інтерактивністю. За класифікацією Л. Шварц [13] виокремлюється гарпократійське (англ. *harprocratic*) мовчання та ларундійське (англ. *larundic*) мовчання. Мотивація цих термінів знаходить експлікацію у міфах про Гарпократу та Ларунду. *Гарпократ* (грец. *Harpokrates*) – грецьке ім'я єгипетського бога Гора, сина богині Ізиди, що був народжений після смерті свого батька Озіріса. Образ Гарпократу був містичним та оповитим таємницею, але, в той самий час йому була притаманна простота та невігядливість. З огляду на це, він зображувався в образі дитини. В Ермонтському храмі, спорудженому за Птоломеїв, статуя Гарпократу представляла собою немовля, що тримає палець у роті. Як свідчать міфологічні витоки, німфа Ларунда (лат. *Muta* «німа», *Tacita* «мовчазна») була покарана Зевсом за надмірну балакучість. Вона розповіла дружині Зевса про його любовні справи. За це розгніваний Зевс вирвав у Ларунди язик та відправив її в царство мертвих – Аїд, куди її супроводжував бог Гермес. З часом він навчився розуміти її безсловесну мову. Звідси метазнак *герменевтика*. Від латинського етимона походять англійські слова *mute, taciturn*. Якщо гарпократійське мовчання пов'язане з ритуальною поведінкою, то мовчання Ларунди представлено імпліцитними, скритими формами, що потребують коментування, тлумачення,

ситуативного осмислення невимовленого. В релігійно-містичному аспекті мовчання представлено як необхідна умова спілкування з Богом. Мовчання вважається первісним станом всесвіту, яке у цій парадигмі наступить і після кінця світу. Таким чином мовчання символізує спілкування з космосом та Божеством. Безмов'я залишається у релігійному сенсі – як підпорядкованість внутрішнім силам. Так, медитативний прийом мовчання притаманний ісіхазму – містичній, аскетичній течії східного християнства, де акцент фокусується на внутрішніх молитвах. М. Епштейн зауважив, що ісіхазм – це дисципліна про замовкання, що повністю вимикає зовнішнє мовлення. Мовчання – специфічний ритуал, нормативна та секулярна поведінка. Пор. «хвилина мовчання», була узаконена у Великій Британії в 1919 році. Н.Д.Арутюнова стверджує, що мовлення асоціюється з життям, а мовчання – зі смертю [1]. Гарпократійське мовчання має ефект дзеркала, яке примушує нас поглянути на себе, зібратися з думками, відрефлексувати душевний стан та стимулювати творчий пошук. Гарпократійська тиша є надійною платформою для створення відкриттів та витворів.

У східних культурах прослідковується прихильне ставлення до інтимного, інтуїтивного сприйняття аспектів мовчання, до відсутності балаканини, марного говоріння. Пор. *Поганий оратор – багатослівний оратор (Японське прислів'я); Знай – більше, говори – менше (Туркменське прислів'я); Якщо хочеш, щоб тебе поважали – не говори багато (Узбецьке прислів'я)*. За культурами слов'ян мовчання, як відмова від спілкування асоціює, з потойбічним світом та надприродними силами. Людина, що відмовляється від мовлення або ж нездібна говорити, сприймається як не-людина, як «чужа» [6:110-121].

Ця тенденція прослідковується в поведінці ряжених у зеленій одязі у слов'янських обрядах «Тополі», «Кущі», «Зелений Юрій» та ін. Повний розрив соціальних зв'язків, відмова від норм мовленнєвої поведінки прослідковуються в південнослов'янських святах, коли ряженим на Русальному тижні приписується надприродна здатність виліковувати хворих та творити інші дива. Ці ряжені не тільки не вітаються, не прощаються і не розмовляють із зустрічними, але навіть не говорять один з одним [4].

Згідно міфологічного світогляду слов'ян суворо заборонялося розмовляти в певні моменти похоронних – поминальних обрядів та під час агонії страждучого. Це робилося, з метою не заважати душі розлучатися з тілом і не посилювати страждань вмираючого; у повному мовчанні проходить часто і поминальна вечеря, під час якої, за повір'ям, душі покійних були присутні за столом. Мовчання як атрибут «поведінки» померлого виявляється і в інших обрядах життєвого циклу. Так, весільні обряди включали символічну смерть головної особи – нареченої, яка ні з ким не розмовляла, ні на кого не дивилася і була нерухомою [7; 8].

Мовчання людини при виконанні певних обрядів і магічних дій нерідко розглядається як необхідна умова, для їх успішного завершення, досягнення бажаного результату. Мовчання зобов'язаний дотримуватися чоловік, що вперше навесні виїхав в поле сіяти; жінка, що замішує тісто для обрядових хлібів до великого свята, або той, хто першим в селі набирає до сходу сонця «мовчальну воду» лікувальної і магічної сили [5; 7].

Ларундійське мовчання передбачає обмеження в мовленнєвій поведінці, замовчування деяких феноменів, заборону на їх ословлення.

Таким чином, гарпократійське та ларундійське мовчання представляють собою значущий компонент елемент комунікативного акту, що заслуговують на детальне подальше дослідження.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Анохіна Т.О. Невербальні та вербальні засоби екстеріоризації силентіального ефекту в англійському художньому дискурсі. // Автореферат канд.філол.наук/ Запорізький Національний Університет-Запоріжжя, 2006. – 18 с
2. Арутюнова Н.Д. О стыде и стуже// ВЯ – 1997. – № 2
3. Барсов СБ. На языке Шекспира. To be or not to be. Английские изречения. – М.: Центрполиграф. – 2007. – 447с.
4. Виноградова Л.Н. Ритуалы типа «вождения ряженого» // *Philologia Slavica: K 70-летию академика Н. И. Толстого.* – М. – 1993. – С. 24–30.
5. Даркевич В.П. Символы небесных светил в орнаменте Древней Руси. – М.: Сов. Археология. – 1960. – № 4.
6. Лотман Ю.М., Успенский Б.А. «Изгой» и «изгойничество» как социально-политическая позиция в русской культуре преимущественно допетровского периода // *Труды по знаковым системам.* – Тарту. – 1982. Вып. 15. – С. 110-121.
7. Сумцов Н.Ф. Хлеб в обрядах и песнях. – Харьков. – 1885.
8. Топоров В.Н. Заметки о похоронной обрядности // *Балто-славянские исследования.* – М. – 1985.

9. Arnold, E and Dubois, P. "Harpo Marx" or the Mute who speaks (without uttering a word). Wordlessness// Ed. B. Vershaffel and M. Vermink. – Dublin: The Lilliput Press. – 1999. – P. 99-114.
10. Cage, John. Silence: Lectures and Writings. – Middletown: Wesleyan University Press. – 1961. – 288 p.
11. Grant, M. and Hazel, J. Who's Who in Classical Mythology. – Great Britain: Wiederfeld and Nicolson. – 1973.
12. Javorski, A. The power of silence. Social and Pragmatic Perspectives. – Nenbarry Park, California: Sage Publications/ – 1993.
13. Schwartz L. Exploring Silence// Anatomies of Silence / Selected Papers. Second Hase. International conference on Anatomy of Silence of logos: Anatomies of Silence/ Ed by Ann R Cocoullous and Maria Sifianon-Attents: University of Attents. – 1998. – 269 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олексій Кобяков – аспірант кафедри перекладу Сумського державного університету.
Наукові інтереси: мовознавство, текстологія, дискурсологія.

ЛЕКСИКА НА ПОЗНАЧЕННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Наталія КОВТУН (Кіровоград, Україна)

Стаття присвячена такому лінгвістичному явищу, як реалія; зроблено спробу класифікувати „суспільно-політичні реалії” відповідно до матеріалу дослідження, також розглянуті шляхи перекладу суспільно-політичних реалій, враховуючи специфіку перекладу.

The article is devoted to the linguistic phenomenon of social and political realia. The article deals with the classification of culturally – biased words according to the investigation material. The process of translation of culturally – biased words is multilateral. This article is dedicated to the analysis of the translator's decisions based on the specific features of nationally – biased words.

Дослідження суспільно-політичної лексики завжди були предметом наукових студій, оскільки її формація відбувалася поетапно під впливом певних факторів, умов, закономірностей. Цілком очевидно: чим інтенсивніші зміни в політиці, тим інтенсивніші зміни в лексичному складі мови на кожному з етапів її розвитку. Саме в сфері політичної лексики спостерігаються суттєві зміни, що зумовлені суспільно-політичними процесами.

Стаття присвячена аналізу суспільно-політичної лексики, а саме суспільно-політичних реалій.

Актуальність дослідження продиктована специфікою об'єкта дослідження, оскільки в останні роки слова-реалії (безеквівалентна лексика) привертають увагу мовознавців, що пояснюється розширенням міжнародних культурних контактів та інтенсивними змінами політичних подій. У нашому випадку ми зосередимо увагу на подіях періоду листопада-грудня 2004 року в Україні.

Як правило, ознаки та сигнали політичних змін виявляються, у першу чергу, в мовленнєвих структурах. Такі політичні процеси безумовно впливають на лексичний склад мови, можна говорити і про новий семантичний, конотативний аспекти деяких слів цього періоду, що внесли свої нові корективи до української мовної культури світу.

Матеріалом статті є виступ президента України Віктора Ющенка в Німецькому Бундестазі, де він, перебуваючи з робочим візитом у Берліні, виступив у сесійному заді німецького парламенту.

Метою статті є аналіз суспільно-політичних реалій, а саме: їх класифікація та шляхи перекладу.

Слід зазначити, що даним мовним одиницям приділено достатньо уваги як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками. Як відзначають С. Влахов і С. Флорін, про реалії, як про носіїв колориту та елементів національної своєрідності, заговорили ще на початку 50-х років [5]. Ці ж дослідники згадують роботи таких учених, як Л. Соболев, Г. Чернов, Г. Шатков, О. Супрун.

С. Влахов і С. Флорін звернули увагу на такі "неперекладні" елементи майже півстоліття тому (у 1960 році вийшла їх стаття "Реалії"). Пізніше вийшла в світ їх книга "Неперекладне в перекладі", в якій була представлена повна характеристика, класифікація і способи перекладу реалій. Реалії-американізми складають головний об'єкт дослідження Г. Томахіна.

У працях з теорії перекладу дослідників Л. Бархударова, В. Комісарова, В. Крупнова, Л. Латишева, Т. Левіцької, А. Лілової, М. Морозова, О. Федорова також представлена інформація про культурно-марковану лексику. Проблеми співвідношень мови і культури розглядаються також вченими Є. Верещагіним і В. Костомаровим.